

دریچه

چرا باید آموزش ببینیم

جمعیت هلال احمر نخستین سازمان خیریه ایران با قدمتی نزدیک به یک قرن است که عهده دار وظایف مهم و متعددی در مسائل مربوط به امداد رسانی در حوادث غیرمترقبه و امدادی، آموزش کمک‌های اولیه، تأسیس بیمارستان و درمانگاه، تهیه دارو و تجهیزات پزشکی، تربیت پرستار، نگهداری از کودکان بی‌سرپرست، ارایه برنامه‌های ویژه برای جوانان و برخی فعالیت‌های عمرانی در داخل و خارج از کشور بوده است. جمعیت هلال احمر حسب وظیفه ذاتی و اهداف متعالی بشردوستانه خود در طول یک قرن اخیر در بلایا و حوادث همراه و باور مردم و پشتیبانی امین در تمامی حوادث و سوانح بوده است. این جمعیت از پیشگامان آموزش همگانی در زمینه آمادگی مقابله با حوادث و سوانح بوده است و به‌عنوان مرجع اصلی آموزش کمک‌های اولیه، آمادگی در برابر مخاطرات و مدیریت بحران جامعه‌محور در کشور شناخته می‌شود. یکی از وظایف جمعیت هلال احمر در بند سوم ماده ۳ اساسنامه جمعیت عبارت است از برنامه‌ریزی و اقدام در جهت آمادگی مقابله با حوادث و سوانح و آموزش عمومی در این زمینه و چنانکه ملاحظه می‌شود آموزش همگانی اشاره شده در اساسنامه جمعیت، آموزش همگانی در زمینه آمادگی مقابله با حوادث و سوانح است. حوادث و بلایا سالیانه جان صدها هزار نفر را می‌گیرند. کشور ایران نیز در زمره پنج کشور نخست بلاخیز در جهان است. هر یک از حوادث و بلایا برای شهروندان و امکانات جامعه می‌تواند عواقب طولانی‌مدتی به همراه داشته باشد. از سویی دیگر اگر در جامعه حادثه یا بلایی روی بدهد، دولت و سازمان‌های امداد رسان اقدام به ارایه کمک خواهند کرد، اما شهروندان نیز خود باید آماده باشند.

آمادگی عمومی در برابر حوادث و بلایا دو فایده مهم دارد: موجب کاهش ترس و اضطراب و خسارات ناشی از سوانح می‌شود. جامعه، خانواده و شهروندان باید بدانند که هنگام وقوع آتش‌سوزی چه باید بکنند و هنگام وقوع طوفان، زلزله یا سیل به کجا پناه ببرند. مردم باید آماده باشند تا هنگام ضرورت خانه‌های خود را ترک‌کنند و در پناهگاه‌های عمومی استقرار یابند. در چنین اوضاعی شهروندان باید بدانند که چگونه نیازهای اولیه پزشکی خود را تأمین کنند.

مردم با انجام اقداماتی می‌توانند دامنه خسارات ناشی از سوانح را کاهش دهند (از جمله ساخت سیل‌بند، ارتفاع دادن به خانه‌های مسکونی یا جابه‌جایی محل سکونت از مسیر خطر و محکم کردن وسایلی که در جریان زمین‌لرزه احتمال سقوط آنها می‌رود) یا به طور کلی خود را از گزند خطر دور نگه دارند.

 بیژن دفتری
یک الگوی اخلاقی

اهمیت الگوسازی در حوزه اخلاق امدادگری
موضوع دیگری است که در نشست علمی-تخصصی تجربه‌نگاری امدادگری در بحران به آن اشاره شد. رستمی در این بخش به بیان ویژگی‌های اخلاقی مرحوم بیژن دفتری (پدر امداد نجات ایران) می‌پردازد و بیان می‌کند: «به‌طور مثال عرض می‌کنم، مرحوم دفتری همیشه تأکید می‌کرد که امدادگر باید در بحران جیره و آذوقه غذایی یک هفته‌ای خود را به همراه داشته باشد.» او در تکمیل صحبت‌های خود در این بخش افزود: «نکته‌ای که آقای دفتری بر آن تأکید دارد، همان بحث تاب‌آوری امداد رسان است؛ فرد یاری‌رسان باید بداند چه میزان مشکلات ممکن است در فرآیند مدیریت بحران بر او تحمیل شود، نباید این مشکلات او را به هم بریزد و از پیش باید برای آن برنامه‌ریزی کند.» او در ادامه به ذکر مصداق‌هایی چون اهمیت مهیا بودن تجهیزات امدادگر در فرآیند مدیریت امداد اشاره می‌کند: «این یک مصداق ساده است، نجاتگر باید همیشه به مسأله سوخت خودرو خود فکر کند، شاید در موقعیت بحرانی شرایط لازم فراهم نباشد.»

چرا آمادگی ضرورت دارد؟

حوادث و بلایا سالیانه جان صدها هزار نفر را می‌گیرند. هر یک از حوادث و بلایا برای شهروندان و امکانات جامعه می‌تواند عواقب طولانی مدتی به همراه داشته باشد.

اگر در جامعه حادثه یا بلایی روی بدهد، دولت و سازمان‌های امداد رسان اقدام به ارایه کمک خواهند کرد، اما شهروندان نیز خود باید آماده باشند. امداد رسانان بلافاصله در محل وقوع سانحه حضور پیدا خواهند کرد و گاهی ممکن است در جایی دیگر سرگرم امداد رسانی باشند.

تیم‌های آمادگی

بعد از وقوع حوادث و بلایا مردم ممکن است به دلیل وسعت ناحیه آسیب‌دیده، نبود ارتباطات و مسدود شدن راه‌های دسترسی برای مدت معینی صرفاً به امکانات خود متکی باشند. برای آمادگی در برابر چنین شرایطی می‌توان در هر منطقه‌ای تعدادی از شهروندان داوطلب را در قالب تیم‌های مردمی آموزش داد تا هنگام وقوع حوادث و بلایا بتوانند علاوه بر محافظت از خود و اطرافیان‌شان به سایر آسیب‌دیدگان نیز کمک فوری بدهند. این تیم‌ها اطلاعات مربوط به حادثه را هنگام رسیدن نیروهای کمکی نیز در اختیار آنان قرار می‌دهند.

اعضای این تیم‌ها در مورد شناخت حوادث احتمالی و روش‌های آمادگی در برابر آنها و مهارت‌های اساسی سازماندهی می‌شوند و آموزش می‌بینند، به طوری که بتوانند تا زمان رسیدن نیروهای کمکی به خود، سایر اعضای خانواده، دوستان و همسایگان کمک‌برسانند. به این افراد، آموزش‌هایی در مورد آمادگی در برابر حوادث، ایمنی در برابر حریق، ارایه کمک‌های اولیه پزشکی، انجام عملیات جست‌وجو و نجات اولیه، سازماندهی تیمی و آشنایی با حمایت روانی آسیب‌دیدگان هنگام وقوع حوادث و بلایا داده می‌شود. بعد از اتمام این دوره به اعضای گروه توصیه می‌شود رابطه خود را کاملاً حفظ کنند و با شرکت در مانورهای محلی و سایر برنامه‌های مخصوص داوطلبان، آمادگی جامعه را در برابر حوادث و بلایا تقویت کنند. □

منبع: پایگاه اطلاع‌رسانی خادم

پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه نمایندگی ولی‌فقیه در جمعیت هلال احمر □

واکوی آسیب‌های اخلاقی مدیریت بحران در نشست تخصصی «تجربه‌نگاری امدادگری در بحران»

«منصف‌گرایی»، خلل اصلی در فرآیند مدیریت بحران

شهروند نشست علمی-تخصصی «تجربه‌نگاری امدادگری در بحران» با محور اصلی «جایگاه اخلاق در مدیریت بحران» در جمعیت هلال احمر برگزار شد. «ظاهر رستمی»، متخصص مدیریت بحران و مدیرعامل شرکت نساجی جمعیت هلال احمر در این نشست به مباحثی همچون موانع اخلاقی در تحقق کنش داوطلبانه، نحوه اخلاقی ارایه خدمات به آسیب‌دیدگان و متأثران از بلایا و واکوی مولفه اخلاق در فرآیند مدیریت بحران در سازمان‌های امداد رسان پرداخت، همچنین تأثیر حوزه قانون‌گذاری و فرهنگ نیز در تحقق این امر بررسی و تحلیل شد. ظاهر رستمی در این نشست با ذکر پرسشی که منصف‌گرایی یا قانون‌مداری، کدام یک در بحران مقدم‌تر هستند؟ به رابطه میان میدان عملیات و قانون‌گذاری اشاره دارد. آنچه در ادامه می‌آید، گزارش «شهروند» از این نشست علمی-تخصصی است.

«ظاهر رستمی» در بخش نخست سخنان خود به بررسی چالش‌های اخلاقی در فرآیند مدیریت بحران می‌پردازد. او یکی از چالش‌ها در این عرصه را وابستگی انسان مدرن به سیستم‌های مکانیزه یا به تعبیری خودکارسازی اداری می‌داند و معتقد است مدیر بحران نباید فردی متکی به ابزارها و سیستم‌های مکانیزه باشد. او می‌گوید: «یکی از مسائلی که باید در مدیریت بحران به آن توجه کرد، استحکام روحی و روانی افراد است، این یک اصل است که در فرآیند مدیریت بحران، فرد مدیر باید در هر شرایطی محکم رفتار کند.»

منصف‌گرایی، اولویت اصلی

در بخش دیگر نشست علمی-تخصصی «تجربه‌نگاری امدادگری در بحران» به مسأله اهمیت منصف‌گرایی در فرآیند مدیریت بحران پرداخته شد. رستمی «نبودن انصاف‌مداری» را خلل اصلی در مدیریت بحران عنوان می‌کند و می‌افزاید: «بر اساس آنچه از تجربیات میدانی در حوادث مختلف دریافت کرده‌ام، احساس می‌کنم خلل اصلی در این بخش منصف‌گرایی است.» این کارشناس مدیریت بحران در ادامه به تعریف لغوی اخلاق می‌پردازد: «اخلاق مجموعه اصول و هنجارهای ارزشی است که رفتار انسان با آن داوری و قضاوت می‌شود.» او ادامه می‌دهد: «البته این مفهوم و تعریف رانه در تئوری‌ها که باید در آثار و رفتارهای انسانی یافت و واکوی کرد، به همین علت است که همواره تأکید شده، اخلاق نیازمند عمل انسان است.»

چند برداشت از مفهوم اخلاق

تفاوت میان بحران‌ها در ایران و کشورهای اروپایی-آمریکایی موضوع دیگری است که در این نشست تخصصی مورد واکوی قرار گرفت. به اعتقاد سخنران نشست با توجه به تفاوت‌های جغرافیایی و فرهنگی نحوه مدیریت بحران در کشور نیز باید متفاوت با پروتکل‌ها و قوانین تعریف شده در این کشورها باشد. او با اشاره به اهمیت بررسی تجربیات میدانی همسو با مباحث آکادمیک می‌گوید: «به تجربه‌نگاری‌های میدانی در کشور ما کمتر توجه شده است.» رستمی درباره تفاوت میان برخی از مفاهیم اخلاقی توضیح می‌دهد: «ما پشتیبان دینی و فرهنگی بسیار غنی در حوزه اخلاق داریم، قرآن کریم یکی از گویهر بارترین منابع در زمینه اخلاق است، اما مسأله این منابع را تبدیل به تکنیک‌ها و متدهای اخلاقی نکردیم.»

پایبندی به حقوق شهروندی، مسأله دیگر

بخش دیگر سخنان رستمی با اشاره به این جمله‌گاندی آغاز شد: «آنچه ما را به ناپودی خواهد کشاند از این قرار است، سیاست بدون شرافت، لذت بدون وجدان، علم بدون شخصیت و تجارت بدون اخلاق.» او در ادامه پایبندی به حقوق شهروندی را مولفه دیگر اخلاق امدادگری عنوان و بیان می‌کند: «اصل مهم در امدادگری ساده‌زیستی و منصف‌گرایی در برابر افراد حادثه‌دیده است. امدادگر باید به علم اخلاق آگاه باشد، حاشیه‌ها را از اخلاق دور می‌کند، نباید درگیر حاشیه‌سازی شویم.» او در ادامه اخلاق را به دو بخش اخلاق عمومی و حرفه‌ای تقسیم می‌کند و می‌گوید: «اخلاق حرفه‌ای مثل اخلاق در صنف پزشکیان، روحانیت، مددکاران و... است.» او در تکمیل سخنان خود در این بخش می‌افزاید: «به‌طور مثال عرض می‌کنم، یک روحانی به خود اجازه نمی‌دهد، رفتارهای خلاف عرف داشته باشد. چرا؟ چون برای خود تابو‌هایی اخلاقی تعریف کرده است. در فرآیند مدیریت بحران نیز ما چنین تابو‌هایی داریم که باید رعایت شود.»

مدیر منصف‌گر، مدیری قانون‌مدار؟

«بحران می‌تواند از ساختار اصلی شروع شود و به صف برسد.» این گزاره آغاز بحث دیگر در این نشست علمی-تخصصی بود. بحث و مسأله‌ای که به این موضوع می‌پردازد که مدیر منصف‌گر بهتر است یا مدیر قانون‌مدار؟ سخنران نخست با انتقاد از برخی قوانین در حوزه مدیریت بحران می‌گوید: «برخی از قوانین از سال ۱۳۴۱ تاکنون اصلاح نشده است، مجلس باید به‌عنوان نهاد قانون‌گذار در این مسأله ورود داشته باشد.» او در بخش دیگر از سخنان خود به استقلال یک مدیر بحران اشاره دارد و ادامه می‌دهد: «بسیاری از برنامه‌ریزی‌ها باید در حین عملیات صورت گیرد، یعنی افراد نباید قدرت و اختیارات خود را محدود کنند؛ منصف‌گرایی اولویت اصلی مادر مدیریت بحران است.» □

زمان طلایی را از دست ندهیم

امداد رسانی در زمان طلایی یکی دیگر از موضوع‌های مطرح شده در این نشست علمی-تخصصی است. رستمی در این مورد به سیل ۱۳۸۹ در پاکستان اشاره می‌کند: «در ۲۰ روز نخست در زلزله پاکستان، ما دمرتبه بازدید هوایی از شهر کراچی پاکستان داشتیم؛ وضع اسفناک بود.» او در تکمیل بخشی از سخنان خود به دیدار بار رئیس جمعیت پاکستان اشاره کرد و گفت: «چرا بی این اسفناک بودن را پس از ۲۰ روز فهمیدیم، زمانی که با مسئولان هلال احمر پاکستان دیدار کردم و متوجه شدم تا آن زمان آنها بازدیدی از میزان خسارت نداشتند و زمان را از دست داده بودند.»

چند پرسش انتقادی

منش مهربانی، دوری از نگاه اقتصادی و سودمحوری از جمله نکات دیگری است که در این نشست به آن پرداخت شد. مردم، سرمایه اجتماعی، تعبیر دیگری است که سخنران به آن اشاره می‌کند و به انتقاد از برخی بی‌اخلاقی‌ها در کشور می‌پردازد. او در این بخش پرسش‌های گلابه‌آمیز را مطرح می‌کند. چرا ساختمانی که سال ۹۵ ساخته شد، چند ماه بعد ریزش داشت؟ مگر نظام مهندسی ما الگوی اخلاقی ندارد؟ چرا باید بیمارستان در حادثه آسیب ببیند؟ به نگاه سخنران علت این پرسش‌ها شبیخون‌های اخلاقی است که جامعه ما با آن درگیر شده است.

فریاد: آژاد

اخلاق جنبه ظاهری و باطنی دارد. این تقسیم‌بندی دیگری است که رستمی به آن اشاره دارد. او با بیان اینکه فرآیند مدیریت بحران باید دارای جنبه‌های باطنی اخلاقی باشد، ادامه می‌دهد: «فرد حادثه‌دیده نباید لکن‌ت زبان داشته باشد و باید جرأت حرف زدن و مطالبه‌گری داشته باشد. این جرأت را یاری‌رسان به او می‌دهد.» او در ادامه یکی از راهکارها را در این زمینه تکریم فرد آسیب‌دیده عنوان می‌کند: «ببینید بحث کرامت چه میزان در اسلام تأکید شده، یک موضوع مسأله‌پراهمیت است که بارها به آن تأکید شده است. این مصداق به‌حدی در مبنای فرهنگی ماغنی است که کشورهای دیگر از این موارد فرهنگی در حوزه اخلاقی بهره‌مند شده‌اند.»

مدیر بحران، مدیر ریسک‌پذیر

ریسک‌پذیری مدیر مسأله دیگری است که در این نشست به آن پرداخته شد. او در اینباره با اشاره به تجربه‌ای میدانی می‌گوید: «ترس باید در وجود امدادگر نباشد، در یکی از حادثه‌ها، شرایط بالگرد مساعد نبود، اما روستایی سه روز بود که گرفتار حادثه شده بود و نیروهای عملیاتی نتوانسته بودند وارد میدان عملیات شوند، در اینجا باید خط‌هواایی با شهامت وارد عمل می‌شد.»

اهمیت آموزش یکی دیگر از موضوعاتی است که در این نشست به آن اشاره شد. مسأله شباهت‌های یک بیمار قند خون با یک بیمار گرفتار فشارخون نکته‌ای است که سخنران به آن اشاره دارد. او در اینباره می‌گوید: «آموزش‌های کمک‌های اولیه باید فراگیر شود، صحیح نیست که در جمعی افراد نتوانند تشخیص دهند فردی دچار افت قند خون شده یا فشار خون.» در ادامه این نشست روایت تجربیات زیسته مدیران امدادی و امدادگران در صحنه مطرح، بررسی و تحلیل خواهد شد. این روایت‌ها با رهیافت اخلاق حرفه‌ای علاوه بر اینکه برای عموم افراد جامعه درس تذکر و تنبیه به همراه خواهد داشت، می‌تواند راهنمای عملی خوب و بصیری باشد برای کسانی که به امر یاریگری اهتمام دارند. □